

# Kartor över Sverige:

## Generalstabens karta över Södra Sverige.

Skala 1:100,000. 99 blad utgivna i övertreck. Pris kr. 1:— pr blad. 103 blad utgivna i koppartyck. Pris kr. 5:— pr blad.

## Generalstabens karta över Norra Sverige.

Skala 1:200,000. 71 blad utgivna. I övertreck: pris kr. 1:— pr blad. I koppartyck: pris kr. 3:— pr blad.

Skala 1:100,000. 44 blad utgivna. I övertreck: pris kr. 1:— pr blad. I koppartyck: pris kr. 3:— pr blad.

## Konceptkartor i Ijustryck över delar av Norrland och mellersta Sverige.

Skala 1:50,000 och 1:100,000. 177 blad utgivna. Pris kr. 2:— per blad.

## Generalstabens översiktskarta över Sverige.

Skala 1:400,000. Pris: 2:50 per blad. Utkomna blad: Falun, Göteborg, Karlskrona, Karlstad, Malmö, Norrköping, Stockholm, Uddeholm, Uppsala, Visby och Växjö.

## Generalkarta över Sverige.

Skala 1:1,000,000. I litografiskt övertreck: pris kr. 12:—, i koppartyck: pris kr. 15:—.

## Post- och Järnvägskarta över Sverige.

Inrutad och försedd med namnregister. Skala 1:800,000. Pris uppf. kr. 38:—.

### Kartor

med ånghäslinjer och bryggor, inrutade med försedda med namnregister Skala 1:100,000.

Stockholm—Södertälje (Vaxholm—Furuset—Sandhamn—Dalarö).

Stockholm—Mittaren (Södertälje—Mariestad—Strängnäs—Sigtuna). Pris pr st. kr. 3.

Göteborgs skärgård (Smögen—Lysekil—Marstrand—Kungälv—Kungsbacka). Pris pr st. kr. 3:—.

## Generalstabens Litografiska Anstalt, Stockholm 3

# SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGEN

Årsavgift 5 kronor - Ständig ledamotsavgift 100 kronor

Medlemmar erhålla gratis föreningens årskrift "Sveriges natur" - Äldre årgångar av årskriften kunna fås till ett pris av kr. 1:50 pr exemplar; :-: näst föregående årgång kostar 3 kr. :-:

Anmälan om medlemskap och korrespondens rörande årskriftens distribuering ställes till förenings skattmästare, Stockholm 14, andra meddelanden adresseras lämpligast direkt till sekreteraren, Dalagatan 74 B, Stockholm Va.

# SVERIGES NATUR

SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGENS ÅRSSKRIFT

1921

(TOLFTE ÅRG.)

—  
MED SEX FÖRSÄTTSPANSCHER SAMT NITTIOFYRA ILLUSTRATIONER  
OCH KARTOR I TEXTEN



WAHLSTRÖM & WIDSTRAND  
I KOMMISSION

87666



"Om *Epipogum aphyllum* i Sverige" (Sv. Bot. Tskr., Bd. 3, 1910), att WESTLING skriftligen meddelat honom, att han påträffat "6 individ, i Abisko i skogen vid älven åt Nuoljasidan." Slutligen omnämnes samma lokal av THORE C. E. FRIES i "Floran inom Abisko nationalpark" (Arkiv för Botanik, Bd 16, nr 4, 1919): "Mellan Kårsojokk och järnvägen i skogen (R. WESTLING 1906)."

ÖSTERGREN'S fyndplats är belägen i björkskogen på Nuoljas östsluttning några hundra meter norr om Nuoljabäcken och c:a 1 km. från TRÉNS stuga. Denna lokal är mycket sannolikt identisk med WESTLING'S.

Här anträffades den 15 aug. ett 50-tal exemplar, de flesta nästan utblommade. I allmänhet voro de lågväxta och stänglarna tämligen grova. Flertalet hade endast två blommor, många endast en.

Skogsfrublomman växte här i ett mycket trivalt sällskap med enbuskar och *Solidago virgaurea* som närmaste grannar. En del exemplar växte rent av under eller inuti enbuskar, vilket ju även synes å bilden. (Försättspl. 6.)

Sommaren 1917 påträffade E. ASPLUND ett fåtal individ några meter från "fenologiska profilinjen vid päle IV strax söder om denna." (FRIES l. c.) På denna lokal, som ligger alldeles i närheten av den ovan beskrivna, iaktogs även 1920 ett par exemplar.

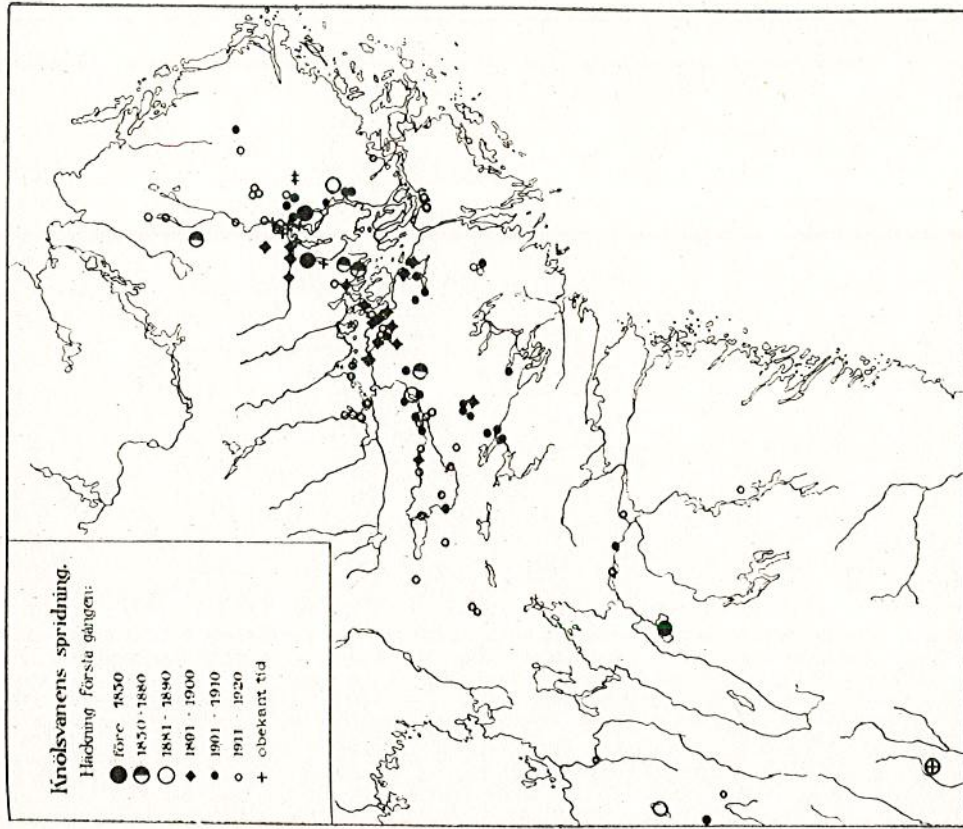
Utom dessa fyndorter på Nuolja har *Epipogum* ännu en förekomst i Torne lappmark, nämligen på Lulle(ha)tjärro, ett fjäll beläget NW om Torneträsk. Här fann docenten O. SJÖGREN denna växt i sydsluttningens björkskog nära den lilla sjön (<sup>18</sup>/<sub>8</sub> 1919). Endast ett par individ kunde upptäckas. En exkursion hit gjordes den 26 aug. 1920 av dr H. SMITH och förf., men *Epipogum* kunde trots ivrigt sökande icke återfinnas.

Skogsfrublomman utbredning i Sverige behandlas utförligt av FRISE-DAHL i den ovan citerade avhandlingen. *Epipogum* var då känt från alla svenska landskap utom sex, nämligen Blekinge, Bohuslän, Väster-götland, Dalsland, Öland och Gotland. Sedan dess har växten påträffats i Västergötland.

Emellertid hör skogsfrublomman allt fortfarande tack vare sitt spordiska uppträdande, såsom ofta påpekats, till våra allra sällsyntaste växter. Endast i Jämtland och Hälsingland, där *Epipogum aphyllum* torde ha sin huvudutbredning (se kartskissen i FRISEDAHL'S avhandling), kan man räkna med att anträffa den mera regelbundet. Skogsfrublomman gör alltså, sitt stora utbredningsområde till trots, fortfarande skäl för det omdöme, som ELIAS FRIES faller, då han i *Novitiæ Floræ Sueciæ* börjar sitt meddelande om det första fyndet i Sverige, gjort av honom själv i Femsjö den 22 aug. 1816, med orden: "Nobilissima & rarissima Floræ nostræ civis."

Kiruna i april 1921.

Carl G. Alm.



KARTA TILL KNÖLSVANENS SPREDNINGSHISTORIA

### Knölsvanens utbredningshistoria i Sverige.

En intressant utredning av lektor Sven Ekman.

De förändringar vårt lands fauna undergått på senare tider äro, tyvärr, i de flesta fall liktydiga med föruster. Dock finnes även en del djurarter som vunnit ökad utbredning inom landet och sålunda bidragit till att göra vår djurvärld rikare. Till dessa höra bl. a. den ur estetisk naturskyddssynpunkt så värdefulla knölsvanen.

Den framstående zoologen och kännaren av vårt lands djurgeografiska förhållanden lektor SVEN EKMAN har i Svenska jägareförbundets Tidskrift,



1:sta häftet för innevarande år, publicerat en på omfattande studier grundad utredning rörande knölsvanens förekomst och utbredningshistoria i Sverige. I den intressanta uppsatsen meddelas en detaljerad förteckning över knölsvanens boplatser dels i Skåne, där han funnits sedan urminnes tider, dels och framför allt inom det område av mellersta Sverige, där han sedan mitten av 1800-talet utbredd sig och fortfarande vinner terräng. För att giva en översiktlig bild av svanens spridning inom nyssnämnda område har till uppsatsen fogats en karta, med olika tecken för boplatserna, alltefter som de tagits i anspråk tidigt eller sent.

Av kartan, som vi med författarens benägna tillstånd här återgiva, framgår, att svanen från Hjälstaviken, där han enligt en gammal uppgift skall hava inplanterats av Gustaf III och där det under senare år funnits bortåt 50 häckande par, efter hand spritt sig till olika delar av Mälaren och Hjälmaren inom Uppland, Södermanland, Närke och Västmanland, ävensom till ett stort antal småsjöar i de tre förstnämnda landskapen. Även Tåkern, varifrån svanen under de senaste tolv åren spritt sig till några andra sjöar i Östergötland, har enligt författarens åsikt blivit koloniserad från Hjälstaviken. Detsamma torde även ha varit förhållandet med Hornborgasjön i Västergötland, där emellertid svanen efter senaste sänkningen (1914) hastigt avtog och numera är helt försvunnen. Även på ett ställe i Småland, nämligen den för sitt rika fågelliv bekanta Käfsjö mosse norr om Värnamo, har knölsvanen under senare tider träffats häckande. "Om det är från Skåne, eller norrifrån som kolonisationen skett är", säger förf., "omöjligt att avgöra".

Anmärkas bör, att kartan, sådan den här återgives, av lektor EKMAN kompletterats med några nya fyndorter, som meddelats honom, sedan uppsatsen trycktes i Jägareförbundets Tidskrift. Dessa nya uppgifter äro följande: Södermanland: Svan har under åren 1910—1920 tidvis häckat i Bornsjön S. V. om Stockholm samt i den närlägnade Aspen även före 1914 (meddel. av jägmästare H. A. SILJESTRÖM). Närke: I Vibysjön funnos bon 1920 (meddel. av jägmästare E. WIBECK). Västmanland: 1914 och 1915 häckade svan vid Ridön S. om Västerås (sistnämnde meddelare). Västergötland: I Hornborgasjön häckade 1917 minst 5 par och i Östen S. om Mariestad 1920 ett par (meddel. av fil. lic. R. SÖDERBERG.) I Vartoftasjön häckade svan 1920 (meddel. av docent A. SÖDERSTRÖM).

På grundval av de lämnade lokaluppgifterna gör lektor E. en approximativ beräkning av den nutida svenska svanstammens storlek, som han uppskattar till 310 häckande par, därav i Mälaren (med Hjälstaviken) 100, i Hjälmaren 45, i mindre sjöar inom Uppland, Södermanland och Närke summa 80, i Östergötland 55 (varav 40—50 i Tåkern), i Västergötland (Hornborgasjön före 1915) 20 samt i Skåne 10 par.

Att den ostsvenska svanstammen över huvud kunnat föröka och sprida sig "därför ha vi", säger förf., "otvivelaktigt lagstiftningen att tacka. Fredningsbestämmelser ha uttärats i alla de trakter, där svanen visat tendens att bosätta sig, och befolkningen har också respekterat dem med större villighet, än då det gällt många andra större djur, vilket torde bero på den estetiskt tilltalande anblick, svanarna erbjuda. Faran har i allmänhet icke så mycket hotat från jägarna som från okynniga pojkar."

167

Egendomligt vuxen tall. Nedanstående fotografi har ställts till vårt förfogande av Svenska Turistföreningen, som mottagit detsamma från herr A. TH. ENGHOLM, Zinkgruvan.

Den egendomliga tallen finnes enligt meddelaren i Godegårds socken,



TALL Å HEMMANET KRISTINEBERG  
GODEGÅRDS S:N, ÖSTERGÖTLAND

A. WADIN FOTO

Östergötland, å hemmanet Kristineberg, ägare disponenten A. GUSTAFSSON. Den växer på en udde i den lilla täcka Hemsjön, synlig i bakgrunden på bilden. En från sjön kommande bäck rinner fram strax invid trädet, och barrverket på den nedåt marken gående grenen när nästan ned till bäckens yta. Herr E. hemställer, huruvida icke tallen vore värd att skyddas som naturminnesmärke.

**Blå Jungfruns öde.** Den med anledning av motion av lektor KARL STARBÄCK och riksdagsman H. Wijk år 1914 av riksdagen begärda utredningen angående ön Jungfruns i Kalmar sund förvärvande av staten och bevarande såsom nationalpark har lett till negativt resultat i det att Kungl. Maj:t i resolution av nov. 1920 förklarar framställningen icke föranleda till någon vidare åtgärd.

Såsom man torde erinra sig, föreslogs i riksdagens skrivelse ett utbytande av Jungfrun mot den staten tillhöriga, av lotsverket disponerade delen av Furön i Kalmarsund, och det torde i första rummet vara de med bytet förenade svårigheterna som föranlett Kungl. Maj:ts beslut. Dessbättre lär det finnas goda utsikter för att frågan om Jungfruns skyddande inom kort kommer att upptagas i annan form. Faran i dröjsmål blir emellertid allt mera överhängande, sedan stenbrytningen på ön, som under krisåren legat nere, nu återupptagits i ökad omfattning.